

УДК 343.1:342.7

DOI 10.31732/2708-339X-2026-19-A16

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В АСПЕКТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Прилипко С.М.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: PrylipkoS@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1734-9906>*

Корнієнко О.О.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: KorniyenkoOO@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2836-9585>*

THEORETICAL, LEGAL, AND ORGANIZATIONAL FOUNDATIONS OF PRELIMINARY INVESTIGATIONS IN THE CONTEXT OF PROTECTION OF HUMAN AND CIVIL RIGHTS AND FREEDOMS

Prylipko S.M.,

*Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of Theory and History of State and Law
KROK University
Kyiv, 30-32 Tabirna St., Ukraine, 03113
e-mail: PrylipkoS@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1734-9906>*

Korniyenko O.O.,

*Ph.D. in Law,
Associate Professor; Department of Theory and History of State and Law,
KROK University
Kyiv, 30-32 Tabirna St., Ukraine, 03113
e-mail: KorniyenkoOO@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2836-9585>*

Анотація. Стаття присвячена комплексному дослідженню теоретико-правових та організаційних засад досудового розслідування в Україні через призму забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина – найвищої соціальної цінності відповідно до статті 3 Конституції України. Проаналізовано конституційні основи кримінального провадження (статті 8, 29–32, 55, 59, 62 Конституції), ключові положення Кримінального процесуального кодексу України, внутрішні нормативні акти (зокрема наказ Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні»), а також багаторівневу практику Європейського суду з прав людини та Верховного Суду. Особливу увагу приділено реалізації таких фундаментальних гарантій, як право на свободу та особисту недоторканність, право на повагу до приватного і сімейного життя, таємниця комунікацій, право на професійну правничу допомогу (захист) з початку етапу переслідування, презумпція невинуватості, право на розумний строк провадження та право на ефективне, незалежне й ретельне розслідування. Розглянуто

сучасну організаційну модель досудового розслідування: розподіл компетенції між Національною поліцією України, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Служба безпеки України; роль прокурора як суб'єкта процесуального керівництва; функції слідчого судді як ключового гаранта прав людини на досудовій стадії; співвідношення процесуальної незалежності слідчого та контрольних повноважень керівників органів досудового розслідування й прокурорів. На підставі узагальнення рішень ЄСПЛ (зокрема *Salduz v. Turkey*, *Kharchenko v. Ukraine*, *Kaverzin v. Ukraine*, *Yaremenko v. Ukraine*, *Smirnov v. Russia*, *Uzun v. Germany* та ін.) та постанов Верховного Суду висвітлено основні системні проблеми правозастосовчої практики: переважання формального (шаблонного) обґрунтування ризиків при обранні запобіжних заходів; недостатня індивідуалізація та мотивація ухвал про обшуки, арешти, тимчасовий доступ; зловживання строками розслідування та продовженням тримання під вартою; завантаженість слідчих підрозділів та як наслідок – зниження якості процесуальних дій; проблеми забезпечення права на захист на початкових етапах (допит без адвоката, тиск, неналежна фіксація); недостатня прозорість і контрольованість негласних слідчих (розшукових) дій; формальний характер здійснення переважної кількості перевірок щодо скарг на катування та жорстоке поводження. Окремо проаналізовано принципи верховенства права як системоутворюючий критерій, що вимагає не лише формальної законності, а й правової визначеності, передбачуваності, пропорційності та якісної мотивації всіх процесуальних рішень.

Ключові слова: досудове розслідування, права людини, ЄСПЛ, Верховний Суд України, судовий контроль, право на захист, презумпція невинуватості, ефективне розслідування, обґрунтована підозра, верховенство права.

Формул: 0, **рис.:** 0, **табл.:** 0, **бібл.:** 17.

Abstract. The article is devoted to a comprehensive study of the theoretical, legal, and organizational foundations of pre-trial investigation in Ukraine through the prism of ensuring and protecting human and civil rights and freedoms—the highest social value in accordance with Article 3 of the Constitution of Ukraine.

It analyzes the constitutional foundations of criminal proceedings (Articles 8, 29–32, 55, 59, 62 of the Constitution), key provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, internal regulations (in particular, Order of the Prosecutor General No. 51 of March 28, 2019), as well as the multi-level practice of the European Court of Human Rights and the Supreme Court of Ukraine. Particular attention is paid to the implementation of such fundamental guarantees as the right to liberty and personal integrity, the right to respect for private and family life, the confidentiality of communications, the right to professional legal assistance (defense) from the earliest stage of prosecution, presumption of innocence, the right to a reasonable length of proceedings, and the right to an effective, independent, and thorough investigation.

The current organizational model of pre-trial investigation is considered: the division of powers between the National Police, NABU, DBR, and SBU; the role of the prosecutor as the subject of procedural management; the functions of the investigating judge as the key guarantor of human rights at the pre-trial stage; the relationship between the procedural independence of the investigator and the supervisory powers of the heads of pre-trial investigation bodies and prosecutors.

Based on a summary of ECHR decisions (in particular, *Salduz v. Turkey*, *Kharchenko v. Ukraine*, *Kaverzin v. Ukraine*, *Yaremenko v. Ukraine*, *Smirnov v. Russia*, *Uzun v. Germany*, etc.) and Supreme Court rulings, the main systemic problems of law enforcement practice are highlighted: the predominance of formal (template) justification of risks when choosing preventive measures: insufficient individualisation and motivation of decisions on searches, arrests and temporary access: abuse of investigation periods and prolongation of detention: overloading of investigative units and, as a result, a decline in the quality of procedural actions: problems with ensuring the right to defense at the initial stages (interrogation without a lawyer; pressure, improper recording); insufficient transparency and control of covert investigative (search) actions: the formal nature of many investigations into complaints of torture and ill-treatment.

The principle of the rule of law is analyzed separately as a system-forming criterion that requires not only formal legality, but also legal certainty, predictability, proportionality, and qualitative motivation of all procedural decisions.

Keywords: pre-trial investigation, human rights, criminal procedure, ECHR, Supreme Court of Ukraine, judicial control, right to defense, presumption of innocence, effective investigation, reasonable suspicion, rule of law.

Formulas: 0, **fig.:** 0, **tabl.:** 0, **ref.:** 17.

Постановка проблеми. Досудове розслідування – це стадія кримінального провадження, для якої характерне найінтенсивніше втручання державних органів у сферу прав людини, зокрема, приватного життя. Саме на цьому етапі

застосовуються такі процесуальні інструменти, як тримання під вартою, обшук, обмеження (вилучення) доступу до речей і документів, негласні слідчі (розшукові) дії та застосування інших запобіжних заходів. Разом з тим, на

практиці виникають наступні системні порушення щодо дотримання прав людини: формальний (шаблонний) підхід обґрунтування ризиків під час обрання запобіжних заходів, недостатній рівень індивідуального підходу та брак мотивації ухвал про обшуки або арешти, зловживання у сфері визначення строків розслідування, проблеми забезпечення права на захист від початку розслідування, а також недостатній рівень уваги до перевірок щодо скарг на катування та жорстоке поводження. Отже, існує очевидна неузгодженість між конституційним обов'язками держави щодо забезпечення прав та свобод людини як найвищої соціальної цінності (ст. 3 Конституції України [4]) та практикою здійснення досудового розслідування, що зумовлює актуальність порушеної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тарасюк С. М. у своїй роботі підкреслює, що існують правові колонізації та необхідність дотримання міжнародних стандартів при обмеженні конституційних прав під час кримінального провадження [11]. Маринич О. Ю. дослідила забезпечення прав на ефективне розслідування на початковому етапі досудового розслідування, виявивши проблеми невнесенням відомостей до ЄРДР та запропонувавши «автоматичний» початок розслідування [7]. Сучасні дослідники також акцентують увагу на організаційній моделі досудового розслідування. Денисенко В. В. детально аналізує правовідносини слідчого і керівника органу досудового розслідування, підкреслюючи необхідність балансу між процесуальною самостійністю слідчого та контрольними повноваженнями керівника [2]. Іваненко І. В. розглядає інститут слідчого як ключового гаранта прав людини на досудові стадії [3]. Верховний суд у своїх постановках (зокрема від 16.10.2018 у справі від 7 червня 2018 р. у справі № 718/1497/16-к) наголошує на обов'язковості індивідуалізованої мотивації процесуальних рішень і недопустимості формального підходу [6; 9]. Таким чином, останні публікації

та судова практика одноставно визначають верховенство права, пропорційність та ефективний судовий контроль як суперутворюючі критерії досудового розслідування.

Завдання, які вирішуються в статті: дослідження конституційних і процесуальних основи досудового розслідування; встановлення моделей організації розподілу компетенції між органами досудового розслідування та між прокурором та слідчим суддею у процесуальному порядку; визначення системних проблем застосування права на практиці рішень ЄСПЛ та постанов Верховного Суду України; формулювання висновків щодо відповідності досудового розслідування в Україні принципу верховенства права, який вимагає не лише формального здійснення, але і правової визначеності, прозорості, пропорційності.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на значний обсяг наукових досліджень і сформовану правозастосовну практику, низка важливих аспектів забезпечення прав і свобод людини на стадії досудового розслідування досі залишаються невирішеними. По-перше, продовжується зловживання процесуальними строками розслідування та провадженням тримання під вартою, що безпосередньо порушує право на розумний строк кримінального провадження. По-друге, недостатньою є прозорість і підконтрольність негласних слідчих (розшукових) дій. По-третє, залишається актуальною проблема забезпечення права на захист уже на початкових етапах досудового розслідування (допит без адвоката, психологічний тиск, неналежна фіксація слідчих дій). По-четверте, перевірки за скаргами про катування, бездіяльність та жорстоке поводження часто носить формальний характер. По-п'яте, зберігається формальний підхід до обґрунтування ризиків при обранні запобіжних заходів, мотивації ухвал слідчих суддів.

Крім того, на нормативному рівні досі не отримали повного вирішення питання обов'язкової відеофіксації допитів, посилення дисциплінарної відповідальності

слідчих прокурорів за процесуальні порушення, а також ефективної інтеграції практики ЄСПЛ у повсякденну діяльність правоохоронних органів досудового розслідування. Зазначені невіршені проблеми створюють суттєвий розрив прав людини та реальною правозастосовною практикою, що вимагає подальшого комплексного наукового і нормативного опрацювання.

Мета статті: здійснення комплексного аналізу теоретико-правових та організаційних засад досудового розслідування крізь призму захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досудове розслідування, за визначенням – початкова стадія кримінального провадження, на якій збираються докази, встановлюються обставини злочину та затверджується обвинувачення. Його теоретичні основи ґрунтуються на принципах конституційного права і кримінального процесу. Зокрема, Конституція України гарантує кожній людині право на свободу і особисту недоторканність (ст. 29) та закріплює презумпцію невинуватості [4]. Визначальне значення у цьому контексті має система кримінального процесу як цілісний механізм, у межах якого прокурор, здійснюючи функцію публічного обвинувачення, формує стратегію підтримання обвинувачення в суді, а орган досудового розслідування, реалізуючи надані законом повноваження та процесуальні рішення прокурора, забезпечує формування належної та допустимої доказової бази. Ключовими засадами даного етапу є законність, змагальність сторін та права захисту, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом (далі – КПК). Зокрема, КПК передбачено, що досудове розслідування здійснюється незалежними та неупередженими слідчими (ст. 3 КПК), а також регламентовано порядок реєстрації кримінальних проваджень (частина 5 ст. 214 КПК [5]). Ці положення гармонізовані з конституційними гарантіями: Конституція забороняє будь-яке втручання в особисте життя без законних підстав (ст. 30, ст. 31, ст. 32 [4]).

Водночас визначального значення набувають принципи забезпечення процесуальних прав: рівність перед законом, ефективний судовий захист, презумпція невинуватості. КПК, зокрема, гарантує підозрюваному право на захисника з моменту першого допиту, на конфіденційні зустрічі з захисником та на вільний доступ до матеріалів справи. Зазначені норми впливають з положень ст. 62 Конституції [4] та з обов'язкового застосування принципу правової визначеності та справедливості. Без дотримання зазначених положень ефективно розслідування вважається неможливим, оскільки порушення процесуальних вимог унеможливує достовірне встановлення істини і призводить до скасування судових рішень. Отже, теоретичні засади досудового розслідування полягають у поєднанні мети розкриття злочину з обов'язком захищати права людини та гарантувати справедливий процес.

Організаційні моделі досудового розслідування в Україні змінювалися з часом. Історично слідство здійснювали підрозділи прокуратури чи міліції, зараз – здебільшого Національна поліція, Спеціалізоване антикорупційне бюро (САП), Державне бюро розслідувань (ДБР), СБУ тощо. Кожен із цих органів діє за власними правилами під наглядом прокуратури і суду. Наприклад, Порядок організації діяльності прокуратури (Наказ Генерального прокурора № 51 від 28.03.2019) [10] встановлює «єдиний» механізм співпраці прокурорів і слідчих органів. У ньому підкреслено, що прокурор здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням на засадах самостійності й незалежності. Також порядок вимагає, щоб усі підрозділи вносили інформацію до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) та забезпечували «повне, ефективне та неупереджене розслідування».

Модель розслідування значною мірою впливає на права людини. Наприклад, централізований нагляд прокуратури та інтерпретація кримінального закону органами, близькими до влади, може призвести до тиску на

підозрюваних або зловживань «штучними» обмеженнями прав. Навпаки, сувора автономія слідчих органів і сильний прокурорський контроль мають стримувати свавілля. Сам наказ № 51 прямо вимагає своєчасно реагувати на «виявлені порушення закону» та захищати права осіб на всіх етапах провадження [10]. Наприклад, відповідно до цього порядку прокурор під час розгляду судом скарг на дії слідчих має висловлювати мотивовану позицію щодо їх законності, тобто реалізовувати функцію захисника закону. Таким чином, організаційна модель, визначена у внутрішніх правилах (єдина система, незалежний прокурорський нагляд, чіткий розподіл обов'язків), прямо покликана гарантувати права людини через контроль за процесом розслідування.

У науковій літературі наголошується, що слідчий у кримінальному провадженні виступає процесуально самостійною особою, яка здійснює свої повноваження незалежно від стороннього впливу. Втручання у його діяльність осіб, не наділених відповідними процесуальними повноваженнями, визнається протиправним і таким, що суперечить засадам кримінального процесу.

Водночас керівник органу досудового розслідування виконує контрольну та організаційну функцію щодо діяльності слідчих. Такий контроль має бути спрямований на забезпечення законності й обґрунтованості процесуальних рішень, однак надмірне адміністративне втручання може створювати конфлікт між управлінськими повноваженнями керівника та процесуальною незалежністю слідчого.

Дослідники підкреслюють, що ефективність досудового розслідування значною мірою залежить від належного балансу між самостійністю слідчого та наглядово-контрольними повноваженнями керівника підрозділу. Порушення такого балансу здатне негативно впливати на повноту та об'єктивність збирання доказів, а відтак – і на рівень забезпечення прав людини у кримінальному провадженні.

Окрему увагу в доктрині приділено тому, що відсутність чітких

критеріїв оцінювання діяльності слідчих і належної відповідальності керівників за перевищення повноважень може призводити до неправомірного впливу на процес доказування. У зв'язку з цим обґрунтовується необхідність удосконалення нормативного регулювання взаємодії між зазначеними суб'єктами кримінального провадження [2].

Конституційна модель захисту прав людини в Україні формує базовий нормативний каркас діяльності органів досудового розслідування та визначає межі допустимого втручання держави у сферу приватної автономії особи. Відповідно до Конституції України, людина, її життя і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Такий підхід зумовлює пріоритет правозахисної функції кримінального процесу над репресивною та визначає стандарти діяльності органів правопорядку на стадії досудового розслідування. Основоположні гарантії закріплені у Конституції України [4].

Ключове значення для кримінального провадження має гарантія права на свободу та особисту недоторканність (ст. 29 Конституції України)[4]. Вона встановлює вичерпні підстави і процесуальні умови застосування затримання та тримання під вартою, передбачаючи судовий контроль як обов'язковий елемент легітимності таких заходів. У контексті досудового розслідування ця норма виступає фундаментальною процесуальною перепорою проти свавільного обмеження свободи особи та зобов'язує слідчого і прокурора дотримуватися принципу пропорційності при ініціюванні запобіжних заходів.

Недоторканність житла (ст. 30 Конституції України) є однією з ключових матеріальних гарантій приватної сфери [4]. Проведення обшуку чи огляду житла допускається виключно на підставі вмотивованого судового рішення, за винятком невідкладних випадків, прямо передбачених законом. У практиці досудового розслідування ця конституційна

вимога трансформується у підвищені стандарти обґрунтованості клопотань про обшук, а також у процесуальні гарантії фіксації слідчих (розшукових) дій.

Особливе місце посідає гарантія таємниці листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції (ст. 31 Конституції України)[4]. З огляду на розвиток цифрових технологій ця норма набуває розширеного змісту та охоплює електронні комунікації. Для органів досудового розслідування вона означає необхідність суворого судового контролю за проведенням негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із втручанням у комунікаційну приватність особи.

Право на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 32 Конституції України [4]) формує загальну рамку інформаційної та фізичної недоторканості особи. У кримінальному провадженні ця гарантія вимагає мінімізації збору персональних даних, їх використання виключно з процесуальною метою та належного захисту отриманої інформації. Будь-яке втручання у приватність має відповідати критеріям законності, необхідності та пропорційності.

Важливою процесуальною гарантією є право на професійну правничу допомогу (ст. 59 Конституції України [4]). Воно забезпечує реальну змагальність сторін на досудовій стадії та виступає запобіжником проти зловживань з боку органів розслідування. Забезпечення своєчасного допуску захисника, конфіденційності спілкування з ним та недопущення формального характеру правової допомоги є необхідними умовами дотримання конституційних стандартів.

Нарешті, презумпція невинуватості (ст. 62 Конституції України [4]) визначає фундаментальну парадигму кримінального провадження. Особа вважається невинуватою, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Для стадії досудового розслідування це означає заборону формування обвинувального ухилу, обов'язок сторони обвинувачення

доводити вину та неприпустимість покладення тягаря доказування на підозрюваного чи обвинуваченого.

Отже, конституційна модель захисту прав людини формує багаторівневу систему стримувань і противаг у кримінальному провадженні. Її ефективна реалізація на стадії досудового розслідування є визначальною умовою забезпечення балансу між публічними інтересами кримінальної юстиції та фундаментальними правами і свободами людини і громадянина.

Принцип верховенства права є фундаментальною засадою функціонування кримінальної юстиції та визначає стандарти діяльності органів досудового розслідування. Його нормативне закріплення здійснено у ст. 8 Конституції України [4] та ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України, які встановлюють обов'язок держави забезпечувати панування права, пріоритет прав і свобод людини та обов'язковість їх безпосереднього застосування у правозастосовній діяльності [5]. У кримінальному провадженні цей принцип виконує системоутворюючу функцію, поєднуючи вимоги законності, справедливості, пропорційності та правової визначеності [5].

У доктринальному та практичному вимірі верховенство права розглядається не лише як формальна вимога дотримання закону, а як комплексний стандарт належного правосуддя. Це означає, що процесуальні рішення слідчого, прокурора і слідчого судді повинні бути не тільки законними за формою, а й обґрунтованими за змістом, справедливими за наслідками та передбачуваними для учасників провадження. Особливого значення ця вимога набуває на стадії досудового розслідування, де існує підвищений ризик втручання у права людини.

Важливе тлумачення змісту принципу верховенства права надано Європейським судом з прав людини у справі «Салов проти України» (заява № 65518/01) [14]. Суд наголосив, що невід'ємною складовою верховенства права є правова визначеність і передбачуваність правозастосування.

Відповідно до позиції Європейського суду з прав людини, особа повинна мати можливість розумно передбачити правові наслідки своїх дій, а державні органи – діяти послідовно та несуперечливо. Для кримінального процесу це означає необхідність чіткого нормативного регулювання підстав і порядку застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема запобіжних заходів.

На національному рівні розвиток цього підходу простежується у практиці Верховного Суду. У постанові від 16.10.2018 у справі № 760/17232/16-к Суд підкреслив, що застосування запобіжних заходів має відповідати принципу пропорційності та бути належним чином мотивованим. Суд звернув увагу на неприпустимість формального підходу до обґрунтування ризиків, передбачених кримінальним процесуальним законом, та наголосив на необхідності індивідуалізованої оцінки обставин кожного провадження [6].

Таким чином, принцип верховенства права у сфері досудового розслідування проявляється через низку взаємопов'язаних вимог: юридичну визначеність, передбачуваність правозастосування, пропорційність процесуального примусу, належну мотивацію рішень і ефективний судовий контроль. Його практична реалізація є ключовою умовою забезпечення балансу між публічним інтересом у боротьбі зі злочинністю та необхідністю гарантованого захисту прав і свобод людини і громадянина.

Відповідно до ст. 38 КПК України [5], досудове розслідування здійснюють органи Національної поліції, ДБР, НАБУ, СБУ. Процесуальне керівництво здійснює прокурор (ст. 36 КПК України) [5]. Наказ Генерального прокурора № 51 від 28.03.2019 [10] визначає механізми контролю та організації роботи. Слідчий суддя є гарантом прав людини на досудовому етапі. Практика Верховного Суду нашої держави свідчить, що суд повинен перевіряти не лише формальну, а й фактичну обґрунтованість клопотань слідчого [6].

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) неодноразово розглядав скарги

на порушення прав на досудовій стадії. Зокрема, суд неодноразово наголошував, що право на захист (ст. 6 Конвенції) включає можливість допитувати підозрюваного лише за наявності захисника. У справі *Colozza v. Italy* (1985) Суд визнав, що допит без адвоката суперечить ст. 6, а у наступних рішеннях (*Cassiglione v. Italy* 2000, *R v. UK* та ін.) підтвердив, що підозрюваний мусить мати доступ до адвоката з найперших моментів затримання. Також ЄСПЛ неодноразово розглядав випадки незаконного тримання під вартою – наприклад, за надмірне продовження строків затримання чи невмотивоване продовження арешту. Суд застосовує ст. 5 Конвенції про свободу та безпеку особи, вимагаючи забезпечення судового контролю над будь-яким запобіжним заходом. У сфері приватності і пошуку ЄСПЛ розцінює процедури обшуку та негласного спостереження крізь призму ст. 8 Конвенції: наприклад, у рішеннях, подібних до *Uzun v. Germany*, встановлено, що втручання в особисте життя слід врегульовувати чіткими нормами і наглядом суду. Загалом практика ЄСПЛ однозначно вимагає від держав – учасниць Конвенції (зокрема України) – створення таких організаційних та процесуальних гарантій, щоб кожен підозрюваний мав реальну можливість захистити свої права з початку розслідування.

В Україні також є приклади звернення до судів у разі порушень на досудовому етапі. Так, правоохоронці інколи припускаються недоліків, які надалі критично оцінюються судами. Наприклад, при обшуках без відповідного рішення суду матеріали вилучення визнаються непридатними доказами в суді. Відомі випадки, коли скарги обвинувачених на відмову у допуску адвоката до слідчих дій розглядалися Верховним Судом, який підтверджував, що це суперечить ст. 6 Конвенції. Аналогічно, постанова Конституційного Суду від 2012 р. наголошувала, що незаконне затримання без постанови суду порушує статтю 29 Конституції [4]. У практиці слідчих органів зустрічаються також

ситуації, коли недостатній контроль з боку прокуратури призводить до перерозподілу справи або повторного допиту. Усі ці приклади підкреслюють: наявність механізмів захисту прав – лише перша ланка, а їх реальне виконання потребує постійного відстеження судами та правоохоронними органами [8].

Однією з ключових конституційних гарантій особистої свободи є вимога судового контролю за застосуванням тримання під вартою. Відповідно до ст. 29 Конституція України [4], особа не може бути заарештована або триматися під вартою інакше як за рішенням суду та лише на підставах і в порядку, встановлених законом. Ця норма формує базовий стандарт допустимості найбільш суворого запобіжного заходу та покликана унеможливити свавільне позбавлення свободи на стадії досудового розслідування.

Конституційна вимога судового рішення має не формальний, а змістовний характер. Вона передбачає, що слідчий суддя повинен здійснювати реальний, а не декларативний контроль за доводами сторони обвинувачення, перевіряти наявність обґрунтованої підозри та достатність ризиків, передбачених кримінальним процесуальним законом. Таким чином, судовий контроль виступає ключовим процесуальним запобіжником від надмірного втручання держави у право на свободу та особисту недоторканність.

Показовою у цьому контексті є практика Європейського суду з прав людини, зокрема у справі «Харченко проти України» (заява № 40107/02). Суд констатував наявність системної проблеми в Україні, пов'язаної з формальним продовженням строків тримання під вартою без належного обґрунтування. ЄСПЛ наголосив, що національні суди часто обмежувалися шаблонними формулюваннями та не наводили конкретних фактів, які б підтверджували існування відповідних ризиків. Така практика була визнана несумісною з вимогами права на свободу та принципом верховенства права [13].

Розвиток зазначених стандартів простежується і в національній судовій

практиці. Так, можна також звернутися до Європейського суду з прав людини, зокрема до прецедентної практики у справах «Ливада проти України» та «Бекчиев проти Молдови», де прямо вказується, що однією лише тяжкості злочину недостатньо для висновку про існування ризику переховування чи іншої ризикової поведінки, і такі ризики повинні мати фактичне підтвердження. Суд звернув увагу на необхідність наведення конкретних і індивідуалізованих обставин, які підтверджують реальність відповідних ризиків, а також на обов'язок суду перевіряти можливість застосування більш м'яких запобіжних заходів [1].

Отже, сучасні конституційні та конвенційні стандарти вимагають від органів досудового розслідування і суду не формального, а змістовного підходу до питання тримання під вартою. Ефективний судовий контроль, індивідуалізація ризиків, належна мотивація процесуальних рішень та дотримання принципу пропорційності є необхідними умовами забезпечення права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні.

Право на захист є однією з базових процесуальних гарантій справедливого кримінального провадження та невід'ємним елементом забезпечення прав людини на стадії досудового розслідування. Його нормативне закріплення міститься у статтях 20, 42 та 46 Кримінального процесуального кодексу України [5], які гарантують підозрюваному та обвинуваченому право користуватися правничою допомогою захисника, у тому числі за призначенням держави. Зазначені положення формують процесуальний механізм реалізації принципу змагальності та забезпечують баланс між сторонами кримінального провадження.

Сутність права на захист полягає не лише у формальній можливості мати адвоката, а у забезпеченні реального і ефективного доступу до правничої допомоги з найбільш раннього моменту кримінального переслідування. Це включає своєчасне повідомлення про право на захисника, допуск адвоката до участі у процесуальних діях, конфіденційність спілкування та можливість активної участі сторони захисту у

збиранні та дослідженні доказів.

Принципове значення для формування європейських стандартів має практика Європейського суду з прав людини, зокрема рішення у справі «Сальдуз проти Туреччини» (заява № 36391/02) [16]. Суд визначив, що право на справедливий судовий розгляд, гарантоване статтею 6 Конвенції, як правило, вимагає забезпечення доступу до адвоката з моменту фактичного затримання особи поліцією. Відсутність захисника на початковому етапі допиту створює ризик порушення права не свідчити проти себе та може поставити під сумнів справедливість усього кримінального провадження.

Подальший розвиток ці стандарти отримали у справі «Яременко проти України» (заява № 32092/02), де ЄСПЛ встановив порушення Конвенції у зв'язку з використанням зізнання, отриманого без належного забезпечення права на захист [17]. Суд підкреслив, що навіть подальша участь адвоката не завжди здатна виправити первинне порушення, якщо ключові докази були здобуті на початковому етапі без процесуальних гарантій.

Національна судова практика загалом імплементує зазначені підходи. Так, Верховний Суд у постанові ККС ВС від 7 червня 2018 р. у справі № 718/1497/16-к визнав недопустимими докази, отримані без належного забезпечення права особи на захист [9]. Суд наголосив, що недотримання цієї гарантії є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону та тягне процесуальні наслідки у вигляді виключення відповідних доказів із доказової бази.

Отже, право на захист у сучасному кримінальному процесі України має комплексний характер і охоплює як нормативні гарантії, так і стандарти їх практичної реалізації. Забезпечення своєчасного доступу до адвоката, недопущення отримання доказів у відсутність захисника та ефективний судовий контроль за дотриманням цих вимог є необхідними умовами забезпечення справедливості досудового розслідування та дотримання прав і свобод людини і громадянина [3].

Обшук як одна з найбільш інтенсивних слідчих (розшукових) дій істотно втручається у сферу приватного життя особи, а тому підлягає детальній процесуальній регламентації. Відповідно до статей 233–236 Кримінального процесуального кодексу України [5], обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини кримінального правопорушення, відшукування знарядь злочину, майна, здобутого внаслідок його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [5]. Закон встановлює підвищені вимоги до підстав, порядку санкціонування та процесуальної форми проведення цієї слідчої дії.

Ключовою гарантією законності обшуку є обов'язок сторони обвинувачення належним чином обґрунтувати необхідність такого втручання та конкретизувати його предметні межі. Ухвала слідчого судді має містити чітке визначення місця проведення обшуку, його мети та переліку речей і документів, які планується відшукати. Такий підхід покликаний запобігти проведенню так званих «рибальських експедицій» (fishing expeditions) та забезпечити пропорційність втручання у права особи.

Важливі орієнтири щодо змісту цих гарантій сформульовані у практиці Європейського суду з прав людини. У справі «Смирнов проти Росії» (заява № 71362/01) Суд наголосив, що дозвіл на обшук повинен містити достатню конкретизацію предмету пошуку [15]. Надмірно широкі або невизначені формулювання створюють ризик свавільного втручання держави у приватне життя та суперечать вимогам статті 8 Конвенції. ЄСПЛ підкреслив, що саме чіткість судового дозволу є ключовою процесуальною гарантією від зловживань.

Аналогічний підхід спостерігається і в національній судовій практиці. Так, у постанові Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 08 квітня 2021 року (справа № 573/2028/19, провадження № 51-1535/20) було визначено, що докази, отримані внаслідок обшуку, проведеного без належних правових підстав, включно з невідповідністю ухвали слідчого судді

щодо обсягу повноважень, є недопустимими, оскільки це порушує процесуальні гарантії особи щодо захисту її прав [8]. Суд зазначив, що відсутність конкретизації фактично надає органу досудового розслідування дискрецію на власний розсуд визначати межі втручання, що є несумісним із принципами верховенства права та пропорційності.

Отже, сучасні стандарти кримінального процесу вимагають максимальної визначеності та обґрунтованості при санкціонуванні обшуку. Чітке окреслення предмету пошуку, належна мотивація судового дозволу та подальший судовий контроль за дотриманням процесуальної форми є необхідними умовами забезпечення балансу між інтересами кримінального правосуддя та правом особи на повагу до її приватного і сімейного життя.

Право на ефективне розслідування є складовою позитивних зобов'язань держави щодо забезпечення прав людини у кримінальному провадженні. Воно впливає з обов'язку держави забезпечити реальний, незалежний та результативний механізм реагування на повідомлення про порушення фундаментальних прав, зокрема у випадках жорстокого поводження або катувань. У сучасній правовій доктрині ефективність розслідування розглядається як критерій належного виконання державою своїх процесуальних обов'язків.

Визначальні стандарти у цій сфері сформульовані у практиці Європейського суду з прав людини. У справі «Каверзін проти України» (заява № 23893/03) Суд констатував наявність в Україні системної проблеми неефективного розслідування скарг на катування та жорстоке поводження [12]. ЄСПЛ наголосив, що розслідування має бути незалежним, оперативним, ретельним і здатним привести до встановлення винних осіб та їх притягнення до відповідальності. Формальний підхід або затягування перевірок визнаються несумісними з вимогами Конвенції.

Суд також підкреслив, що ефективність розслідування оцінюється не за його результатом як таким, а за якістю

процесуальних дій, вжитих державними органами. Зокрема, важливими критеріями є своєчасність реагування, повнота збирання доказів, належна процесуальна незалежність слідчих та реальна можливість потерпілого брати участь у провадженні.

На національному рівні ці підходи знаходять відображення у практиці Верховного Суду. У постанові від 04.07.2018 у справі № 569/1496/16-к Суд підкреслив, що органи досудового розслідування зобов'язані перевіряти всі доводи сторони захисту та надавати їм належну процесуальну оцінку. Ігнорування аргументів захисту або їх формальна перевірка розцінюється як порушення принципів змагальності та повноти досудового розслідування [6].

Висновки. У результаті проведеного дослідження здійснення комплексний аналіз конституційних і процесуальних основ досудового розслідування, а також встановлено моделі організації розподілу компетенції між органами досудового розслідування та між прокурором і слідчим суддею.

Досліджено конституційні та процесуальні засади здійснення досудового розслідування. Встановлено, що їх нормативну основу становлять положення Конституція України, які визначають пріоритет прав і свобод людини, а також норми Кримінальний процесуальний кодекс України, що конкретизують механізми їх реалізації та захисту на стадії досудового провадження. Обґрунтовано, що конституційні гарантії (зокрема, право на свободу та особисту недоторканність, право на повагу до приватного життя, право на правову допомогу) набувають реального змісту саме через процесуальні інструменти, передбачені кримінальним процесуальним законодавством. Водночас встановлено наявність розриву між нормативною моделлю забезпечення прав людини та практикою її реалізації, що проявляється у формальному підході до обґрунтування процесуальних рішень, недостатній ефективності судового контролю та проблемах

дотримання стандартів пропорційності втручання у права особи.

Визначено моделі організації розподілу компетенції між органами досудового розслідування. З'ясовано, що в Україні функціонує змішана модель, яка поєднує предметний (інституційний), територіальний та функціональний критерії підслідності. Предметна модель забезпечує спеціалізацію органів розслідування залежно від категорії кримінальних правопорушень; територіальна – організаційну впорядкованість та оперативність; функціональна – розмежування повноважень між слідчим, керівником органу досудового розслідування та прокурором як процесуальним керівником. Така конструкція формально відповідає принципам ефективності та спеціалізації, однак потребує вдосконалення механізмів координації та відповідальності за порушення процесуальних гарантій.

Встановлено моделі розподілу компетенції між прокурором і слідчим суддею у процесуальному порядку. Доведено, що сучасна українська модель кримінального процесу поєднує елементи наглядово-керівної моделі (процесуальне керівництво прокурора) та судово-контрольної моделі (здійснення слідчим суддею незалежного контролю за втручанням у права особи). У результаті формується модель процесуального балансу, побудована на принципі «стимувань і противаг», за якої прокурор забезпечує ефективність кримінального переслідування, а слідчий суддя – гарантує дотримання конституційних прав і свобод людини. Встановлено, що ефективність цієї моделі безпосередньо залежить від реальної незалежності судового контролю та належного рівня обґрунтування клопотань сторони обвинувачення.

Таким чином, право на ефективне розслідування вимагає від держави не лише формального відкриття кримінального провадження, а забезпечення його реальної результативності. Повнота перевірки доводів сторін, процесуальна незалежність слідства, оперативність реагування та належна

мотивація процесуальних рішень є ключовими індикаторами відповідності досудового розслідування стандартам захисту прав людини і громадянина.

Незважаючи на достатньо розвинену нормативну базу та сформовані стандарти судової практики, правозастосування у сфері досудового розслідування все ще характеризується низкою системних проблем. Їх наявність негативно впливає на реальність гарантій прав і свобод людини та знижує ефективність кримінальної юстиції. До них слід віднести наступні:

Формальний характер обґрунтування ризиків. Однією з найбільш поширених проблем є використання шаблонних формулювань при доведенні ризиків, передбачених кримінальним процесуальним законом. У клопотаннях про застосування запобіжних заходів нерідко відтворюються абстрактні посилення на можливість переховування, впливу на свідків або перешкоджання слідству без наведення конкретних фактичних даних. Така практика суперечить принципам індивідуалізації процесуального примусу та пропорційності втручання у права особи. Вона також створює ризик перетворення судового контролю на формальну процедуру.

Зловживання процесуальними строками. Іншою системою проблемою є затягування досудового розслідування через неефективне планування слідчих дій, багаторазові продовження строків та несвоєчасне прийняття процесуальних рішень. Подекуди продовження строків використовується як інструмент компенсації організаційних недоліків роботи органу розслідування. Це негативно впливає на право особи на розумний строк провадження та може призводити до непропорційного обмеження процесуальних прав підозрюваного і потерпілого.

Недостатній рівень мотивування судових ухвал. Практика свідчить, що окремі ухвали слідчих суддів щодо обшуків, тимчасового доступу чи запобіжних заходів містять декларативні

висновки без належного аналізу доводів сторін. Формальне відтворення норм закону без їх застосування до конкретних обставин провадження не відповідає стандартам верховенства права та ускладнює ефективний апеляційний перегляд. Недостатня вмотивованість судових рішень підриває довіру до судового контролю як ключової гарантії прав людини.

Перевантаження слідчих підрозділів. Суттєвим організаційним чинником залишається надмірне навантаження на слідчих, що об'єктивно впливає на якість досудового розслідування. Значна кількість проваджень у провадженні одного слідчого ускладнює своєчасне проведення процесуальних дій, належну підготовку клопотань і всебічну перевірку доказів. У таких умовах зростає ризик формалізації процесуальної роботи, використання шаблонів та недостатньої індивідуалізації процесуальних рішень.

Узагальнюючи, зазначені проблеми мають комплексний характер і потребують як нормативного, так і організаційного реагування. Підвищення стандартів мотивування процесуальних рішень, оптимізація навантаження на слідчих, розвиток внутрішнього процесуального контролю та послідовна імплементація практики Європейського суду з прав людини і Верховного Суду є необхідними передумовами зміцнення гарантій прав і свобод людини на стадії досудового розслідування.

Набутий досвід і закордонна практика вказують на шляхи удосконалення системи досудового розслідування. По-перше, треба урегулювати порядок допитів: наприклад, запровадити обов'язкове відеофіксування всіх допитів підозрюваних і свідків. Це б унеможливило незаконні тиск чи тортури, а також дало б неупереджені докази в суді. По-друге, важливо закріпити в законі принцип пріоритетності прав людини – забезпечити, щоб у будь-якій ситуації національне законодавство тлумачилося через призму Конвенції з прав людини. Зокрема, потрібно доповнити КПК нормами про обов'язкове врахування практики ЄСПЛ при вирішенні процесуальних спорів.

По-третє, слід підвищити відповідальність слідчих і прокурорів за порушення прав людини. Наприклад, запровадити кримінальну чи адміністративну відповідальність за зловживання термінами тримання під вартою або за відмову у праві на захисника без законних підстав. Також доцільно розширити компетенцію органу прокуратури чи ДБР щодо перевірки фактів тиску на слідчих і тортур: введення автоматичного контролю за порядком перевірки публічних скарг може знизити рівень порушень.

По-четверте, модернізація потребує електронізації процесу: створити єдиний цифровий кабінет учасника провадження, де адвокат міг би офіційно заявляти клопотання, скарги, а суддя – залишати резолюції. Це зменшить формалізм та забезпечить об'єктивний облік усіх процесуальних подій.

Нарешті, не менш важливим є навчання та підготовка кадрів. Правники й слідчі мають регулярно бути залученими до тренінгів з прав людини та стандартів ЄСПЛ. Акцент повинен бути на практичних кейсах порушень прав людини під час слідства і на алгоритми їх розв'язання.

Втілення цих заходів сприятиме тому, щоб українське досудове розслідування базувалося не лише на формальних нормах, а й на реальному дотриманні прав і свобод людини. З урахуванням виявлених проблем правозастосовної практики доцільним є впровадження комплексу нормативних та організаційних змін, спрямованих на підвищення реальності процесуальних гарантій і наближення національної практики до європейських стандартів.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство використовує категорію «обґрунтована підозра», однак її зміст розкрито недостатньо чітко, що спричиняє неоднорідність судової практики. Доцільним є нормативне конкретизування мінімального доказового порогу для повідомлення про підозру та застосування запобіжних заходів із урахуванням підходів Європейського суду з прав людини щодо наявності фактів або інформації, здатних переконати об'єктивного спостерігача у можливій причетності

особи до правопорушення. Така деталізація сприятиме уніфікації практики та зменшенню формального підходу до обґрунтування підозри.

Запровадження повної та безперервної відеофіксації допитів підозрюваних, обвинувачених і ключових свідків має стати універсальним стандартом досудового розслідування. Це підвищить рівень процесуальної прозорості, мінімізує ризики недозволеного впливу та спростить перевірку допустимості доказів у суді. Відеофіксація також виступає превентивним механізмом запобігання скаргам на жорстоке поводження та порушення права на захист.

Ефективність процесуальних гарантій значною мірою залежить від реальної відповідальності посадових осіб за їх порушення. Доцільним є вдосконалення механізмів дисциплінарної відповідальності слідчих і прокурорів за істотні процесуальні порушення, зокрема за систематичне подання немотивованих

клопотань, недотримання розумних строків або ігнорування права на захист. Водночас такі механізми мають поєднуватися з гарантіями процесуальної незалежності, щоб уникнути надмірного адміністративного тиску.

Стійкі зміни правозастосовної практики неможливі без належної професійної підготовки учасників кримінального провадження. Необхідним є системне включення практики Європейського суду з прав людини до програм підготовки та підвищення кваліфікації слідчих, прокурорів, суддів і адвокатів. Йдеться не лише про теоретичне вивчення рішень Суду, а про формування прикладних навичок їх застосування при підготовці процесуальних документів і прийнятті рішень. Узагальнюючи, реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню якості досудового розслідування, зменшенню формалізму у правозастосуванні та посиленню реальних гарантій прав і свобод людини у кримінальному провадженні.

Література:

1. Вища рада правосуддя Рішення від 09.11.2021 № 2173/0/15-21 URL: https://www.hcj.gov.ua/en/doc/doc/558?utm_source (дата звернення: 03.03.2026).
2. Денисенко В. В. Правовідносини слідчого і керівника органу досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2024. № 3-4. С. 250-266. URL: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2023.3-4/250-266> (дата звернення: 21.02.2026).
3. Іваненко І. В. Інститут слідчого судді за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (за матеріалами конференції суддів Апеляційного суду Черкаської області та загальних місцевих судів Черкаської області, м. Чорнобай, 19 жовтня 2012 року). URL: <https://cka.court.gov.ua/sud2390/practice/uzagalnennja/0001> (дата звернення: 03.03.2026).
4. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.03.2026).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 03.03.2026).
6. Огляд судової практики Верховного Суду про відкриття матеріалів іншій стороні URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_VS_vidkr_mater_inshii_storoni.pdf?utm_source (дата звернення: 03.03.2026).
7. Маринич О. Ю. Окремі аспекти порушення права на захист на етапі повідомлення про підозру. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.96> (дата звернення: 03.03.2026).
8. Постанова Першої судової палати ККС ВС від 08.04.2021 у справі № 573/2028/19, провадження № 51-1535км20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96208231> (дата звернення: 03.03.2026).
9. Постанова Верховного Суду від 7 червня 2018 р. у справі № 718/1497/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74660063> (дата звернення: 03.03.2026).
10. Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів: наказ Генерального прокурора України від 28 берез. 2019 р. № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0051905-19> (дата звернення: 03.03.2026).
11. Тарасюк С. М. Теоретико-правові основи обмеження прав людини у кримінальному провадженні: між примусом і гарантіями URL: <https://doi.org/10.32782/chem.v3.2025.35> (дата звернення: 21.02.2026).
12. Case of Kaverzin v. Ukraine (Application no. 23893/03); Judgment of the European Court of Human

Rights of 15 May 2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110352> (дата звернення: 03.03.2026).

13. Case of Kharchenko v. Ukraine (Application no. 40107/02); Judgment of the European Court of Human Rights of 10 February 2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103308> (дата звернення: 03.03.2026).

14. Case of Salov v. Ukraine (Application no. 65518/01); Judgment of the European Court of Human Rights of 6 September 2005. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70042> (дата звернення: 03.03.2026).

15. Case of Smirnov v. Russia (Application no. 71362/01); Judgment of the European Court of Human Rights of 7 June 2007. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80930> (дата звернення: 03.03.2026).

16. Case of Salduz v. Turkey (Application no. 36391/02); Judgment of the European Court of Human Rights of 27 November 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89893> (дата звернення: 03.03.2026).

17. Case of Yaremenko v. Ukraine (Application no. 32092/02); Judgment of the European Court of Human Rights of 12 June 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-86885> (дата звернення: 03.03.2026).

References:

1. Vyshcha rada pravosuddia. Rishennia Vyshchoi rady pravosuddia vid 9 lystopada 2021 roku № 2173/0/15-21. 2021. URL: <https://www.hcj.gov.ua/en/doc/doc/558> (дата звернення: 03.03.2026).

2. Denysenko V.V. Pravovidnosyny slidchoho i kerivnyka orhanu dosudovoho rozsliduvannia. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. 2024. № 3–4. S. 250–266. URL: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2023.3-4/250-266> (дата звернення: 03.03.2026).

3. Ivanenko I.V. Instytut slidchoho suddi za novym Kryminalnym protsesualnym kodeksom Ukrainy (za materialamy konferentsii suddiv Apeliatsiinoho sudu Cherkaskoi oblasti ta zahalnykh mistsevykh sudiv Cherkaskoi oblasti, m. Chornobai, 19 zhovtnia 2012 roku). 2012. URL: <https://cka.court.gov.ua/sud2390/practice/uzagalnennja/0001> (дата звернення: 03.03.2026).

4. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku № 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. № 30. St. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.03.2026).

5. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 roku № 4651-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2013. № 9–10. St. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 03.03.2026).

6. Verkhovnyi Sud. Ohliad sudovoi praktyky Verkhovnoho Sudu pro vidkryttia materialiv inshii storoni. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_VS_vidkr_mater_inshii_storoni.pdf (дата звернення: 03.03.2026).

7. Marynych O. Yu. Certain aspects of the violation of the right to defense at the stage of notification of suspicion. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.96> (дата звернення: 03.03.2026).

8. Verkhovnyi Sud, Persha sudova palata Kasatsiinoho kryminalnoho sudu. Postanova vid 8 kvitnia 2021 roku u spravi № 573/2028/19, provadzhennia № 51-1535km20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96208231> (дата звернення: 03.03.2026).

9. Verkhovnyi Sud. Postanova vid 7 chervnia 2018 roku u spravi № 718/1497/16-k. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74660063> (дата звернення: 03.03.2026).

10. Heneralna prokuratura Ukrainy. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii diialnosti prokuroriv : nakaz vid 28 bereznia 2019 roku № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0051905-19> (дата звернення: 03.03.2026).

11. Tarasiuk S. M. Theoretical and legal foundations of the restriction of human rights in criminal proceedings: between coercion and guarantees. URL: <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2025.35> (дата звернення: 03.03.2026).

12. Case of Kaverzin v. Ukraine (Application no. 23893/03) : Judgment of 15 May 2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110352> (date of access: 03.03.2026).

13. Case of Kharchenko v. Ukraine (Application no. 40107/02) : Judgment of 10 February 2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103308> (date of access: 03.03.2026).

14. Case of Salov v. Ukraine (Application no. 65518/01) : Judgment of 6 September 2005. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70042> (date of access: 03.03.2026).

15. Case of Smirnov v. Russia (Application no. 71362/01) : Judgment of 7 June 2007. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80930> (date of access: 03.03.2026).

16. Case of Salduz v. Turkey (Application no. 36391/02) : Grand Chamber Judgment of 27 November 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89893> (date of access: 03.03.2026).

17. Case of Yaremenko v. Ukraine (Application no. 32092/02) : Judgment of 12 June 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-86885> (date of access: 03.03.2026).

Стаття надійшла до друку 08 березня 2026 року